

A II. Országos Kultúrverseny néprajzi tanulságai és a megkezdődő néprajzi gyűjtés

A múlt hónapban megtartott kultúrverseny számos problémát vetett fel mind a szakemberek, mind a kultúrselejteket illetően. Az általános vonatkozásokon túl egyes szakkérdésekre is szeretnénk hozzászólni, hogy ezzel is elősegítsük a néprajzi tanulságok megkezdését. Sok csoportot meg lehetett érteni, hogy a bírálóbizottság nem javasolta őket a megyei bemutatóra. Meg kell mondanunk, azok a csoportok érnek el maradványok szerűen, amelyek nem kampányeszközök, hanem a versenyre, hanem állandó, kitartó munkával gyűjtik helyi hagyományokat és kitartó próbákkal csiszolják tudásukat.

Népviselet, népdalok

A csoportok népviseletre öltöztetése nehéz probléma. Sok helyen már nem él a hagyományos viselet, más oldalról pedig anyagi kérdés. Bár népi táncot, népi játékokat hitelesen előadni, ami végeredményben döntő egy csoport értékelésénél, csak megfelelő viselettel lehet — mégis azt javasoljuk a csoportoknak, ha nem található a helységben hagyományos viselet, akkor a hozzájuk legközelebb eső tájegység viseletét stíljálják. Ha anyagot vásárolnak, úgy sem tudnak a régi anyagoknak megfelelőt találni, de szabásban, formában, jellegben a hitelességet vissza lehet adni. A környékükhöz tartozó táj vagy helyi múzeum anyagában megtalálható a régi viselet, ezek után egyszerű másolatokat lehet készíteni. A népviselethez, vagy legalább stíljált másolatokhoz az érzékelés, mert a viseletben más a test technika, mozgása és ez az, ami az egyes vidékek táncját hitelessé, jellegzetessé teszi.

A népdalok alkalmazásánál is hibák mutatkoznak. Nagyszerű használatot mutattak be a csongrádiak — az élmény erejével hatott a szakemberekre is — mégis saját nálatuk kellett megállapítani, hogy a játékhoz felhasznált népdalok nem mind csongrádiak. A csoport vezetői nyilván nem ismerik kellőképpen saját vidékük népdalanyagát, pedig elég lett volna néhány idősebb énekes dallamanyagát meghallgatni és nem lettek volna problémák ezen a vonalon. Minden népi együttesnek ajánljuk, hogy műsoraik végleges beállítása előtt keressék fel akár a szegedi, akár a vásárhelyi múzeumot, ahol 50 esztendő népdalgyűjtésének gyöngyszemei hitelesen lejegyezve megtalálhatók, válasszák ki saját helységük legszínesebb dallamait és erre építsék népi játékaikat.

A tápai együttes és a megyei csoportok

A tápai együttes többévi sikeres és művészi munkája hatalmas lendítőt, ösztönzőt jelentett a megyei együttesek alakulására és fejlődésére. A szegedi bemutatóon való részvétel, a tápai nap volt; minden második csoport „tápai” műsort adott: „Vasárnap délután Tápan”. „Tápai szüret”, „Tápai pálcás, te nyeglerős, székánc” stb. Nagyon helyes, hogy csoportjaink példaképnek tekintik a tápalakat, akik állandóan nagyobb igénnyel nyúlnak saját hagyományukhoz, kísérleteznek szocialista népeletünk ábrázolásával, de az egyáltalán nem helyes, hogy mindezek a csoportok egyszerűen lemásolják jól-rosszul a tápaiak műsorát — így aztán nem csodálkozhatunk, ha 100 szereplőt megmozgató együttest visznek fel a színpadra és kiválóan meg is oldják a feladatot — mégsem kerülnek a fesztiválra. Miért? Mert a tápalak saját életüket még tökéletesebben tudják megérinteni és ebben az esetben nekik van helyük a fesztiválon. A csoportoknak a következő tulajdonságokat kell átvenni a tápalaktól: egyes motívumok, elemek mellett: hagyományait, állandó szorgos gyűjtését, teljességüket a népi kultúra ügye iránt, szívvel-lélekkel dolgozó nevelőket kell állítaniuk csoportjaik élére. Állandó együtteseket kell szervezni, amelyek nem egy alkalomra alakulnak, hanem minden kulturális megnyilvánuláson részt vesznek. Így kövessék a népi kultúra ügyét, így lehetnek maradandó sikereik.

A tápai együttesnek is van tanulnivalója. Példája nyomán örvendő módon gyarapodott a komoly teljesítményt nyújtó népi együttesek száma megyénkben. Elég itt a pitvarosi és algyői együttesekre utalni — és ezek a tények fokozottabb felelősséget jelentenek a tápalak számára is. Tudjuk, hogy a tápai együttes vezetői bírák az erős kritikát. Fejlődésük érdekében — mely fejlődésnek kihatása van megyénk ösz-

szes kultúrselejteire — nem kíméljük őket. Sorozatos sikereik az együttes egyes tagjainál száraiúlló roket váltottak ki, a próbákban nem fekszenek bele teljes szívvel, csak a színpadra dolgoznak. Ez a hang a rosszlelkű „gyöngyösbokrétá” hangja és stílusa, ami kíméletlenül kiírtandó megyénk élenjáró együttesének szelleméből. A gyermek együttesen, de a felnőtteken is érzik a „betanítást”. Az a könnyű spontaneitás, élményszerűség hiányzik az előadott játékok egyes részeitől, melyek nélkül a népi együttesek nem tudnak élményt nyújtani, csak csillogó ruhákat, exotikus láncokat, formalizmust, narodnyikizmust.

A tápai együttesre fontos szerep vár kultúrselejteink sikeres megvalósításában. Hogy más vitálatlan érdemeik mellett egy új és követendő példát is említsünk velük kapcsolatban — a rigmusbrigádjuk kitűnő műsora, élük, amit csinálnak. Legszemélyesebb ügyüknek tartják. A kultúrházukról előadott rigmusokra gondoltak. Ez az egyetlen helyes út — a megyében ügylőztük megkezdett — rigmusmozgalom számára.

Rigmusbrigádok

Az általános vélemény az: a rigmusbrigádok fejlődése 2 évvel elmaradt. Nem elég ma már, ha kiál néhány ember és hamis hangon, műdalokra keréketörve szép magyar nyelvűnek, előad néhány strófát. Legyenek igényesek önmagukkal szemben a rigmusbrigádok. Olyan témákat válasszanak, melyek általános érdeklődésre tarthatnak igényt. Rengeteg népdalkiadványunkban kiváló anyag áll rendelkezésre akár lassú, akár gyors ritmussal dallamra van szükségük. Hosszabb szövegnél váltás a dalamot, mert egyhangú lesz az előadás; ne „pletykázson” a rigmusbrigád, hanem finom kritikával hasson oda, hogy a kiénekel hiányosságok megszűnjének. Necsak bíráljanak, hanem dicsérjenek is. Amit előadnak, éljék át, játszásk meg és a szövegeket kívülről tanulják meg — így gondot tudnak fordítani a mimikára és a gesztusokra is. Indítsanak az üzemben rigmusró versenyt megadott témák, ki kapcsolatban; a legjobb rigmusok szerzőit kérjék föl újabb rigmusok írására; biztassák őket költőink műveinek olvasására, hogy szókincsük, kifejezőmódjuk gyarapodjék. Szerezzék meg a Népművészeti Intézet kiadásában megjelent „Köszöntőkönyvet”, melyben számos rigmus szerepel a legkülönbözőbb alkalmakra; ezek mintául szolgálhatnak. Állandóan kísérjék figyelemmel saját üzemük életét, ha reggel történik valami esemény, délnél a gyári hangszórón a rigmusbrigád már reagáljon erre. Ez a fejlődés útja és így juthatnak a megyei rigmusbrigádjaink a következő kultúrversenyen a pesti bemutatóig.

Táji nyelvű szövegeink előadásához

Napi napjainkban, tudományos folyóiratainkban országsszerte folyik

A kultúrverseny tapasztalatait felhasználva dolgozik tovább a Pedagógiai Főiskola énekkara

A szegedi Pedagógiai Főiskola énekeztető tanszékének általános iskolai énektanárokat képez. Népi demokráciánk igen nagy gondot fordít a dolgozó tömegek zenei műveltségének megalapozására és emelésére. Ennek a törekvésnek egyik fontos láncszeme az általános iskolai énektanítás minőségének megjavítása. Ezen a téren a feladat az, hogy a mai szegedi eredmények szülessenek. A Főiskola énekeszakai hallgatói nagy lelkesedéssel, szaktárgyaik szorgalmas tanulásával készülnek hivatásukra. Az egyes zenei tárgyak oktatását nagymértékben kiegészíti és támogatja a főiskolai énekkar munkája. Elmélyült műhelymunka folyik itt, melynek főcélja az, hogy a hallgatókat leendő énektanári és karvezetői munkájukra még jobban előkészítse. Ezért a körös vezetésében a lefektetett munkamódszereket használjuk fel. Az énekkar műsorait az ideológiai, művészi és nevelői szempontok figyelembevételével állítjuk össze. Az idei tanévre esett Kodály Zoltán 70.ik születésnapja. Ezt az évfordulót azzal is emlékeztetése kívánjuk tenni, hogy Kodály Zoltán nagyszerű körisművei közül többet műsorra tűztünk.

A műsorban bő teret juttatunk a szovjet szerzők műveinek is, me-

a vita népdalaink, szövegeink táji nyelvű előadásával kapcsolatban. Röviden annyit kívánok megjegyezni: nyelvünk fejlődése az integrálódás felé halad, a táji nyelvek közelednek az irodalmi nyelvhez. A mi viszonylatunkban az özés kétségtelenül még erősen élő hagyomány, de már ugyanazok a személyné is az előbeszédben keverten használják az e-t és az ö-t. Tanácsunk az, hogy főleg üzemienek, karaink munkájában ne erőltessük az özést, mert ez hamis archaizmusnak hat és a bírálóbizottságok pesti, valamint más vidékről jött tagjai között visszatetszést keltett. A táji nyelv erőszakolt alkalmazása nem haladó hagyomány. Ahol az énekesek többsége az irodalmi nyelvet használja, azoknál a csoportoknál helyes, ha az egész együttes alkalmazkodik ehhez.

Még egy tanács: élenjáró csoportok is csak olyan művek betanulásához fogjanak, amelyek erejét nem haladják túl, melyeket hitelesen meg is tudnak oldani.

A meginduló

Országos Néprajzi Gyűjtés

Ezzel a meginduló nagygényű munkával nagy segítséget kapnak kultúrselejteink. A gyűjtés ki-terjed megyénk összes helységére, tanyájára. Igen helyes kezdeményezés lenne — tekintve a gyűjtés társadalmi jellegét —, ha a megyei népi együttesek tagjai saját falukban felgyűjtik a még élő táncokat, ünnepi szokásokat, játékokat. Ezzel még jobban megismernek saját népi kultúrájukat és a gyűjtött anyagot mindjárt felhasználhatják az együttes műsorában. A most véget ért kultúrversenyen is főleg azok az együttesek arattak sikert, melyek saját életüket, saját haladó hagyományukat dolgozták fel és építették szervesen népi játékaikba.

A 36 kérdésből álló gyűjtőívek rövidesen szétmennek a falvakba. Ezek népünk életének valamennyi jelenségét érintik. Szakemberek dolgozzák fel majd népünk lelkében őrződő, szunnyadó hagyományait, melynek haladó vonatkozásaira épül mai szocialista kultúránk. A feldolgozott gyűjtéseket a létesítőbizottság megadja adatárban és a helyileg illetékes múzeumokban minden érdeklődő kultúrselejteket megtalálhatja. Egy példa: a szegedi és vásárhelyi múzeumban 1000-1000 — a legkiválóbb népdalgyűjtőink által lejegyzett hiteles dalhang áll rendelkezésre már — az Országos Gyűjtés megindítása előtt is.

A fenti tanulságokat

hiszünk, hogy sikerrel alkalmazzák megyei kultúrselejteink, melyet követnek a népi táncok, énekek, zenekarok szakembereinek hozzájárulása és ezzel a tervszerű, komoly kultúrselejteink időszerűsége, melynek eredményei a legközelebbi kultúrversenyen bizonyára megmutatkoznak.

Nagy Dezso,
a szegedi Móra Ferenc múzeum muzeológusa

Dankó Pista

Halálának ötvenedik évfordulójára

Ötven évvel ezelőtt, 1903. márc. 29-én halt meg Dankó Pista, a művészadbeli népies dalirodalom egyik legkiemelkedőbb egyénisége.

Dankó Pista Szegeden született 1858-ban a felsővárosi cigánysoron, amit akkor Hangász utcának neveztek. Apja Dankó István cigányprímás volt, aki hamar elvitt a szegények betegsége, a tüdőbaj. A kis Dankó Pista anyjával együtt árulta a meszlőket a szegedi piacon. Születési ideje korán ébredt. Tanulni szeretne. Elkezd a gimnáziumot, de anyja nem tudja a tartani, ki kell maradnia az iskolából. Egy cigánybandába áll s évekig muzsikál lakodalmakon, torokon, keresztelekőn a szatymazi tanyák világában. Majd bejön Szegedre s nap mint nap jár muzsikálni a Hungáriába, az akkori Kasba úri szanatórium, gazdag polgárok kedveltévé, amely előtt ma szobor hirdeti eka: lódo: életének emlékét. Közben egymás után születnek színes képele: a gazdag érzelmi világot tükröz: dalai. Mert akinek az élet csak cifra nyomorúságot adott, annak egyel-ten menedék az álmok és képele: tek légvára. Összekötésbe kerül Pósa Lajossal Gárdonyi Gézával s számos versük: megzenésíti. Ez a találkozás nem véletlen. Ami a három író törekvése versikben ugyanaz a törekvés Dankó Pista zenében. A nép lelkéből fakadó, a nép lelkéhez szóló művek írása.

Szűknek találja az életet maga körül. Pestre megy, de itt is csak a Kerepesi úri kávéházak nyílnak meg előtte s itt emészti gyengé testét s pazarolják el álmait, vágyait a duhaj éjszakák. Majd egy dallásutatót szervez. Először az országot járja vele, később külföldre mennek. Eljut Pétervárra, Moszkvába. Miklós cár koronázási ünnepélyén ő muzsikál. De teste nem bírja sokáig. Mint Juhász Gyula írja róla: tönkretelik a fényes éjszakák és sötét nyomorúságok. Mint apját, őt is a tüdőbaj emészti és sorvasztja egyre jobban. Asztaltársaságok öszszerakot pénzén a tengerpartra megy pihenni, de onnan már csak azt a dalli küldi hazafelé: Meghar-ol én nem sokára... Temetésén hatalmas néptömeg; Tömörkény István és Pósa Lajos búcsúztatta.

Műveit a Tudományos Akadémia nemrég összegyűjtötte. Eddig több mint 420 dal került elő. Ezek közül is a legismertebbek: Nem jó,

nem jó minden este a fonóba eljánni; Nem fúj a szél, nem forog a dorozsmai számalom; Először a hegedűm; Darumadár gyere velem; Gyöngö virolnak.

Mi tette Dankó Pista dalait népszerűvé, miért terjedtek el olyan nagy mértékben a dolgozó tömegek, a nép körében? Dankó Pista az a népies nótaszerző volt, aki legközelebb állt a népi forrásokhoz, dal-lemfejléshez, formálásához. Ritmusképleteivel közel áll az újstílus magyar népdalokhoz. A lelkében végbemenő alkó folyamatok öszönösen népi jellegűek. Ezt mutatják szavai is: „Az a nő a hirtelen úgy feljött bennem, hogy mindjárt le kellett kötöznöm.” A nép élete, a magyar tájak öszönösen megillették: „Amikor a Tiszapartján járok, úgy megduzzad a lelkem, mint tavasszal a szöke folyó.”

Dalainak másik gyökere a verbunkos ének és zene, melynek legéletrőlőbb sajátosságai eleveníti fel, s tölti meg egyéniségének színes fantáziájával. Így gyakran megtalálható dalalban a verbunkos zene kromatizált dallamvilága, bokázó sorvégző fordulatai, a lassú és friss váltakozása egy dalon belül is.

Dankó Pista élete, munkája azért olyan jelentős, mert abban az időben fáradozik a népi, nemzeti jellegű érvényesülésért, amikor népies dalirodalomunk fejlődése már megkezdett, a népi gyökereket teljesen elfeledte. A ki-egyezés utáni évtizedek dallamése már csak sallangjait és sablonjait őrzte meg a népies műdalnak tartalmában a dzenitri és a kispolgári osztály érzésvilágának válik tükrözőjévé álszentimentális hangulataival, busongó fájdalommal. A századvégi dalköltők közül egyedül Dankó Pista az, aki a népies műdal-irodalom valóban népi szemlében frissíti fel, mert egyedül ő az, aki a népből jött s aki egyé akart lenni népe hangjával.

Dankó Pista ösztönös népi tehetsége nem bontakozhatott ki teljes nagyságában. A népies műdalok egyáltalán korlátot is jelentettek alkotó művészele számára. Nem tudott messzebbre tekinteni, magasabbra nézni. Emléke mégis maradó. Dalait, amelyekkel a Habsburg-uralom kűláfaltalanságában erősítette a nemzeti öntudatot, megőrzi a nép és számontartja a magyar zenetörténet.

Erőds János

Egy színészi alakítás hibái

Megjegyzések az „Ukraina mezőin” előadásához

A „Délmagyarország”

csütörtöki száma foglalkozott Kor-nejcsuk „Ukraina mezőin” című vígjátéká szegedi előadásának bírálatával. Az ismertetés röviden foglalkozott a Galuska szerepét játszó Farkas József szereplésének erőnyeivel és hibáival.

Farkas József jó színművész. Hitelesen tud embereket, emberi jellemeket bemutatni. Az alakításaiiban megjelenő pozitív hősöket meg tudtuk szeretni, a negatív figurákat meggyűlöltette. Alakításai val tanított, nevelt, számunkra példaképekként formálta meg a pozitív hősöket, s az új színházi közönség neveléséhez ezzel is komoly segítséget nyújtott. Bizonyíték erre Farkas József eddigi sikeres alakításai.

Farkas Galuska szerepében sem nyújt gyenge alakítást annak ellenére, hogy játéka van annak lényeges fogyatékosságai. Miben jelentkezik Farkas alakításának hibája, miben van e hibák gyökere?

A fő hibát elsősorban az mutatja, hogy a Farkas József alakításában megjelenő Galuskáról, a „Csendes élet” kolhoz elnöke-ről több jelenetben, de különösen a harmadik felvonásban nehéz elhinni, hogy szovjet ember, Farkas alakítása nem elég gondosan felépített, nem elég alaposan kidolgozott; a figura nem egyenletesen fejlődő. Farkas nem ismeri helyesen Galuskát, a szovjet embert, nem helyesen ismeri annak tulajdonságait, szenvedélyes szeretetét a szovjet haza iránt. Nem látja eléggé tisztán Galuskának a darrabban elfoglalt helyét, ezért sincs élmélyültetés játékaiban. Alakításában helytelenül tükröződik a mű eszméi mondanivalója.

Minden azt jelenti, hogy Galuska felemelkedése az élenjárók köze, hibáinak belátása gyors meg-lepődésünkre Farkas József játékaiban, mert nem előzi meg fejlődését. A darab pedig erre lehetőséget nyújt, s a rendezés is helyesen tisztázta ezt.

Farkas ereke az alapvető problémáknak a meg nem értés következtében nem vívódik, nem küzd belső problémáival és játé-

ka többször igen közel hozza Dol-gonoszokhoz, pedig köztükk éles társadalmi és jellembeli határ van. Farkas Galuskája nem használja ki a fejlődését elősegítő bírálatokat, nem válaszol ezekre a bírálatokra. A színészi játék nem érzékelteti, hogy Galuska a bírálókat hatásra gondolkodóba esik. Ezért nem meggyőző az, amit az új rendezőtől mond: kijelentéseit töle idegenül hangzanak, mert hiányzik az előző felvonásokban felépített alap, amire azok épülhetnek. Hiányzik a „valami nincs rendjén” érzés művészi kifejezése.

Farkas játékölteti Galuskát a komoly jelenetekben is a bohózat felé tolja el. Különösen kirívó ez a titkárnak vélt soffőrrel való megismerkedés jelenetében. Itt ugyan a rendezés sem tett meg mindent a szovjet embert hamisan ábrázoló játék megszüntetése érdekében. A valóságban nem így cselekszenek a szovjet emberek, még a szűklátókörű Galuskák sem. Ebben a jelenetben túlteng az eszméi mondanivalót eltörzölő olcsó humor. Farkas Józsefnek hibát belátó emberként kellene elhagynia a színpadot. Farkas játéka ezzel is adós marad.

Miért fordulhattak

Farkas József játékaiban ilyen hibák? Elsősorban azért, mert a szovjet embert, a szovjet emberek tulajdonságait csak általában s nem konkrétan, nem mélyen ismeri. A művészi alakítás nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy az alak darabbeli helyét, szerepét felismerie a színész; ez a felismerés ideológiai felkészültséget, társadalmi tisztánlátást, magafokú tudást igényel. „Östchetséggel” rutinnal, ma már — a szocialista realizmus követelményeinek megfelelően — írástani eikerekkel nem lehet. Öszönösen hősöket és példaképeket, megveendő és gyűlöltetés figurákat helyesen ábrázolni nem lehet. A jövőben erre még kevesebb lehetőség lesz. Ez felhívást kell, hogy jelentsen minden eredményes munkát végezni akaró színművész számára.

Strack Sándor